

Γρόσδος, Σ. (2016). "9+1, Μαθήματα Δημιουργικής Γραφής. Μάθημα όγδοο: "Οι κινηματογραφικές ταινίες και η δημιουργική γραφή", *Παράθυρο στην εκπαίδευση του παιδιού*, 97, 80-89.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ ΟΓΔΟΥ: ΟΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ

Για τον δημιουργό-καλλιτέχνη, κινηματογράφος είναι ένας τρόπος για να αφηγηθείς μία ιστορία με εικόνες και ήχους. Για τον επιστήμονα, κινηματογράφος είναι μία συσκευή που επιτρέπει να προβάλλεις κινούμενες εικόνες πάνω σε μία οθόνη. Για τους παλιότερους ήταν το σινεμαδάκι (Θεοδωρίδης, 2001). Ο κινηματογράφος είναι μία μορφή δημιουργικής έκφρασης, στην οποία ο σκηνοθέτης προσπαθεί να επικοινωνήσει με τον θεατή παρουσιάζοντάς του το προσωπικό του όραμα, η ιδιαιτερότητα του οποίου βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο το επιλεγμένο θέμα αναλύεται, ξεδιπλώνεται, παίρνει μορφή και περιεχόμενο μέσω της χρήσης των εκφραστικών μέσων του κινηματογράφου (Jacobs, xx: 9). Για τον Μαρτέν (1984: 16), ο κινηματογράφος είναι μία γλώσσα με *«αναρίθμητες μεθόδους έκφρασης τις οποίες έχει χρησιμοποιήσει με τόση λεπτότητα και αποτελεσματικότητα όσο και η γλώσσα που μιλάμε»*. Ξεπερνώντας την απλή αναπαράσταση ή το θέαμα, ο κινημα-

τογράφος μετεξελίχτηκε σε μέσο κοινοποίησης ιδεών, με ορόσημα τις ταινίες του Γκρίφιθ και του Αϊζενστάιν.

Ο **κινηματογράφος**, περισσότερο, ίσως, από τις άλλες μορφές εικονικής έκφρασης, συμπλέει με την έννοια των πολυγραμματισμών και αποτελεί δείγμα πολυτροπικού κειμένου (Γρόσδος, 2009), καθώς διαθέτει το πλεονέκτημα να χρησιμοποιεί ταυτόχρονα πολλούς και διαφορετικούς σημειωτικούς τρόπους επικοινωνίας (modes): το **κείμενο** - γραπτό ως σενάριο και προφορικό με τους πραγματικούς ή τους σιωπηρούς διαλόγους, την **εικόνα** (φωτογραφία), το **χρώμα**, τα **ζωγραφικά έργα** ως σκηνικά, τη **γλώσσα του σώματος**, τους **ήχους** -μουσική ή ακουστικά εφέ- κ.ά. Συνεπακόλουθα συνδέεται με μορφές τέχνης (έκφρασης) αλλά και επιστημονικούς χώρους: τη λογοτεχνία, το θέατρο, την ιστορία, τη μουσική, τα κινήματα αμφισβήτησης, τον χορό, τις πλαστικές τέχνες. Η **λογοτεχνική αφήγηση** συναντά την κινηματογραφική αφήγηση. Ο κινηματογράφος, όπως και η λογοτεχνία, αφηγούνται μία ιστορία. Κάθε πλευρά έχει

τον δικό της τρόπο αφήγησης, ο κινηματογράφος, όπως και η λογοτεχνία, έχει τη δική του γλώσσα. Στη βάση κάθε ταινίας υπάρχει ένα σενάριο, δηλαδή ένα κείμενο. Αυτό σημαίνει ότι για να υπάρξει μια κινηματογραφική δημιουργία πρέπει να προϋπάρχει αυτό το συγκεκριμένο κειμενικό είδος, του οποίου, όμως, οι όποιες λογοτεχνικές αρετές δεν σημαίνει ότι θα το καταστήσουν αποτελεσματικό ή επιτυχημένο. Πολλά λογοτεχνικά έργα (και για παιδιά) μεταφέρθηκαν στον κινηματογράφο: η «Μαίρη Πόπινς» της Π. Τράβερς, ο «Μάγος του Οζ» του Φ. Μπάουμ, ο «Ασπροδόντης» του Τ. Λόντον και άλλα πολλά. Πολλές από τις δημοφιλείς ταινίες κινουμένων σχεδίων βασίζονται σε λογοτεχνικά έργα: η Σταχτοπούτα, ο Πινόκιο κ.ά. Το λογοτεχνικό έργο και η ζωή λογοτεχνών αποτέλεσαν θέματα ταινιών (Καλογήρου 2001: 84-85). Η κινηματογραφική γλώσσα εξελίχτηκε και ανέδειξε την εκλεκτική της συγγένεια με μια άλλη μορφή υπερβατικής γλώσσας, την **ποίηση**. Ο κινηματογράφος είναι μια αφήγηση με **ήχους** και **εικόνες**. Η ζωντανή μουσική που συνόδευε τις πρώτες βουβές ταινίες χρησίμευε αρχικά για να καλύπτει τον θόρυβο της μηχανής προβολής ή για να αποφεύγεται η σιωπή. Στη συνέχεια, όμως, έγινε αντιληπτό ότι θα μπορούσε να γίνει ένα σημαντικό επιβλητικό στοιχείο για την εξέλιξη της κινηματογραφικής αφήγησης, π.χ. η δραματουργική κορύφωση σε μια σκηνή. Η μουσική ταινιών περιλαμβάνει κλασικά κομμάτια ή δημοφιλή μουσική και τη μουσική που συντίθεται ειδικά για την ταινία. Η μουσική επένδυση και τα ηχητικά εφέ δημιουργούν στον θεατή έντονα συναισθήματα. Λειτουργούν, όπως οι εικόνες, πέρα από τα όρια της γλώσσας, ως μια άλλη φωνή σε μια ταινία, και επηρεάζουν την ανταπόκρισή μας στις εικόνες. Ενισχύουν την έννοια ή τη δραματική επίδραση

μιας εικόνας ή την προκαλούν. Σκηνοθέτες συναντήθηκαν με μεγάλους **εικαστικούς** δημιουργούς. Εντάσσουν αυτούσια έργα ζωγραφικής ως σκηνικά, όπως ο Α. Κουροσάβα στην ταινία «Το Όνειρο», στην οποία έχει χρησιμοποιήσει έργα του Βαν Γκογκ, ή χρησιμοποιούν στοιχεία ζωγραφικών έργων και τεχντροπίες με διακειμενικό τρόπο για να δημιουργήσουν τη φωτογραφία. Αν θεωρήσουμε ότι η Τέχνη μάς οδηγεί προς μια εντύπωση υπερβατικότητας σε σχέση με τον κόσμο των όντων και των αντικειμένων, ο κινηματογράφος -από τη γέννησή του κιόλας- έδειξε να εκπληρώνει σε μέγιστο βαθμό αυτόν τον στόχο.

Ταυτόχρονα με το πεδίο των αισθητικών αναζητήσεων, ο κινηματογράφος συμβάλλει στη **διάδοση της πληροφορίας** (περιβαλλοντικά θέματα) και στην προώθηση της **επιστημονικής γνώσης** (επιστημονικός κινηματογράφος, μετάδοση ειδικών γνώσεων και πληροφοριών με τα ντοκιμαντέρ, ιστορικός κινηματογράφος με τα κινηματογραφικά επίκαιρα και τις ιστορικές κινηματογραφικές ταινίες). Κι ακόμα, επειδή η δημιουργία της κινηματογραφικής ταινίας στηρίζεται σε τεχνικά μέσα, η εξέλιξη του κινηματογράφου χρησιμοποίησε (και ενίοτε συμπάρεσυρε) τις τεράστιες δυνατότητες της **τεχνολογίας της εικόνας και του**

ήκου (Κορωναίου 2001:26-28). Τα πολλά και διαφορετικά είδη του κινηματογράφου παραπέμπουν ευθέως και με σαφήνεια στα **γνωστικά αντικείμενα** (μαθήματα) του σχολείου και υποβοηθούν στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση **διαθεματικών και δι-επιστημονικών προσεγγίσεων**. Π.χ. τα πολλά και διαφορετικά είδη των ιστορικών ταινιών χρησιμοποιούνται στο μάθημα της Ιστορίας, όχι μόνο για την αναζήτηση ιστορικών γνώσεων, αλλά κυρίως για τη δημιουργία-προβολή ιστορικών ερωτημάτων και τη χρήση του οπτικοακουστικού υλικού ως ιστορικής πηγής (πρωτογενούς ή δευτερογενούς), η επεξεργασία της οποίας θα συμβάλει στην ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης των μαθητών/τριών.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

Η θέαση της κινηματογραφικής ταινίας αποτελεί για τα παιδιά, ίσως, την πιο ολοκληρωμένη προσομοιωτική κατάσταση, συμμετοχή σε μία έμμεση και σκοπούμενη εμπειρία, που προσφέρει τα περισσότερα στοιχεία της επικοινωνιακής διαδικασίας. Η κινηματογραφική ταινία έχει την ικανότητα να μας φέρνει σε επαφή με την πραγματικότητα (αυτή που δημιουργεί ή αυτή που υπάρχει), αλλά την ίδια στιγμή μας ωθεί προς το υπερβατικό, το υπερρεαλιστικό, επειδή ακριβώς αυτή η πραγματικότητα πρέπει να συλληφθεί από τη φαντασία. Κατά τη διάρκεια της ταινίας, και ιδιαίτερα μετά το τέλος της, η σχολική τάξη μεταμορφώνεται σε κοινότητα αναγνωστών. Τα παιδιά, ατομικά ή ομαδικά, θα ακούσουν, θα μιλήσουν αυθόρμητα, θα εκφράσουν απόψεις, θα σχολιάσουν, θα περιγράψουν, θα επιχειρηματολογήσουν, θα συγκρίνουν, θα ερμηνεύσουν και θα γράψουν, αναπτύσσοντας τις γλωσσικές δεξιότητες. Αποσπάσματα ταινιών αποτελούν ερεθίσματα πα-

ραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου (Γρόσδος, 2010, Γρόσδος, 2011).

Στα Νέα (πilotικά) Προγράμματα Σπουδών, στα οποία η οπτικοακουστική έκφραση εντάσσεται στα γνωστικά αντικείμενα της Αισθητικής Παιδείας, προτείνονται δραστηριότητες οι οποίες ικανοποιούν τη στοχοθεσία του οπτικοακουστικού γραμματισμού. Οι δραστηριότητες αυτές, αν και δεν περιλαμβάνουν προτάσεις δημιουργικής γραφής, με πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού μπορούν να αποτελέσουν ερεθίσματα για την παραγωγή κειμένων. Στα ενδεικτικά σχέδια μαθήματος (Οδηγός εκπαιδευτικού για την Οπτικοακουστική Έκφραση, 2011: 39-61) ως μορφές λόγου προτείνονται οι λεζάντες (σε φωτοαφήγηση), το σπικάζ (ως σχόλιο/παρουσίαση σε οποιαδήποτε εικόνα), οι ομιλίες κάθε είδους (αφηγήσεις/σχολιασμοί, παρουσιάσεις, λόγος των καλεσμένων σε εκπομπές, ερμηνεία ρόλων), συνεντεύξεις, κείμενα (φωτοαφηγήσεις με οικογενειακές φωτογραφίες), κείμενα με θέματα: Τι έγινε πριν και μετά, Οι κρυφές σκέψεις των πρωταγωνιστών κ.ά. (μετά από μελέτη επιλεγμένων αποσπασμάτων οπτικοακουστικών έργων, όπως σκηνές φαγητού, σκηνές ταξιδιού κ.ά.). Ενδεικτικές δραστηριότητες (Πρόγραμμα Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση, 2011):

Προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία

- «*Εκμυστήρευση μικρών μουσικών*» στο μικρόφωνο.
- «*Είμαι ο Νίκος και σας περιγράφω τον Γιώργο...*».
- Παραγωγή οπτικοακουστικής αφήγησης με 4-5 φωτογραφίες. Ενδεικτική θεματολογία: φορώ το παλτό μου, ποτίζω μια γλάστρα, πλένω τα χέρια μου.

Μεσαίες τάξεις του Δημοτικού

- «*Ποιος τράβηξε αυτήν τη φωτογραφία; Τι*

ήθελε να δείξει;».

- «Ο περίπατος του γάτου»: Φωτογραφίζουμε στον περίβολο του σχολείου σειρά υποκειμενικών κάρδων από την οπτική γωνία ενός γάτου που τριγυρίζει και κάποια στιγμή σκαρφαλώνει σε ένα δέντρο. Επιλέγουμε τις 5-7 πιο χαρακτηριστικές φωτογραφίες και προσθέτουμε λεζάντες. Κατόπιν εκθέτουμε τη σειρά φωτογραφιών κάθε ομάδας σε πινακίδες.
- «Κολλάμε τη φωτογραφία μας πάνω σε φωτογραφίες χώρων, τοπίων ή αντικειμένων...».
- «Ξαναστήνουμε τις σκηνές που μας άρεσαν ή μας φόβισαν».

Μεγάλες τάξεις του Δημοτικού

- Οπτικοακουστική καταγραφή χώρου με 10-12 διαδοχικές φωτογραφίες αξιοποιώντας την κλίμακα των κάρδων. Ενδεικτική θεματολογία: λαϊκή αγορά, σιδηροδρομικός σταθμός, αρχαιολογικός χώρος - μνημείο, καντίνα του σχολείου.
- Παραγωγή οπτικοακουστικής μυθοπλασίας με 12-15 διαδοχικές φωτογραφίες και συνοδευτικούς διαλόγους (φωτοαφήγηση), μικρές ιστορίες από τη σχολική καθημερινότητα με αφορμή φράσεις όπως: Το κινητό που δεν έπρεπε..., Όταν χάθηκαν οι τυρόπιτες..., Τόσο μακριά αλλά και τόσο κοντά..., Θα 'θελες να

΄σουν στη θέση μου; Δεν με αφορά!

- Συνεντεύξεις εκμυστήρευσης (π.χ. «Αφηγηθείτε μας ένα στιγμιότυπο από την παιδική σας ηλικία κατά την Κατοχή»). Επίσης, καταγραφή λαϊκών αφηγήσεων και παραμυθιών.
- Φέρνουμε παλιές και νεότερες αναμνηστικές φωτογραφίες από το σπίτι και αναζητούμε (για κάθε φωτογραφία): Τι θέλουν να «θυμούνται» οι εικονιζόμενοι; Ποιος τράβηξε τη φωτογραφία;
- Επιλέγουμε ένα απλό, καθημερινό προϊόν και σχεδιάζουμε τη διαφήμισή του.
- Ηχογραφούμε μια -υποθετική- ραδιοφωνική εκπομπή με επιλογές λόγου και μουσικής που μας αρέσουν και με δικά μας σχόλια για όσα επιλέξαμε. Αντλούμε βοήθεια από ραδιοφωνικές εκπομπές που μας αρέσουν, τις καταγράφουμε, επιλέγουμε χαρακτηριστικά αποσπάσματα και τα φέρνουμε στην τάξη για συζήτηση.

Γυμνάσιο

- Επιλέγουμε μια είδηση που θεωρούμε ενδιαφέρουσα για συζήτηση και φέρνουμε στην τάξη την ίδια είδηση (ως απόσπασμα Δελτίου Ειδήσεων) από δύο διαφορετικά κανάλια τηλεόρασης και από δύο διαφορετικής τοποθέτησης εφημερίδες (ομαδική εργασία).

Δειγματική δραστηριότητα 1

Οι εισαγωγικές δραστηριότητες για τη δημιουργία σεναρίων από τα παιδιά, δηλαδή η προσπάθεια μετατροπής του αφηγηματικού λόγου σε οπτικό λόγο, περιλαμβάνουν την ενασχόληση με κειμενικά είδη και την παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου, όπως: απεικονίσεις γνωμικών και παροιμιακών φράσεων, π.χ. πέρα βρέχει, εικονογραφήσεις τραγουδιών, δημιουργία συνεντεύξεων-ρεπορτάζ, δημιουργία πορτρέτων συμμαθητών/τριών μου, δημιουργία κόμικς κ.ά.

Δειγματική δραστηριότητα 2

Το ιδεολογικό περιεχόμενο μιας ταινίας, η θεματολογία της, οι έννοιες που αναδεικνύει διαχέονται και ενοποιοούν οριζόντια διάφορα επιστημονικά πεδία, συμβάλλοντας στη δημιουργία προσομοιωτικών καταστάσεων και συνεπακόλουθα στην παραγωγή λόγου. Π.χ. μετά τη θέαση της ταινίας «Μαδαγασκάρη» (σκην. Έρικ Ντάρνελ, Τομ Μακ Γκαρθ) τα παιδιά στις ομάδες τους μπορούν να δραστηριοποιηθούν: (α) Περιγράφοντας και συγκρίνοντας τη ζωή των ζώων-πρωταγωνιστών στον ζωολογικό κήπο, στο πλοίο, στο νησί. (β) Συγκρίνοντας τη συμπεριφορά, το περιβάλλον, τις ανάγκες των πραγματικών ζώων με τα ζώα-ήρωες της ταινίας. (γ) Ασκοούμενοι στην ανάγνωση γεωγραφικού χάρτη εντοπίζοντας τους τόπους όπου ζει κάθε ζώο. (δ) Μεταμορφώνονται σε δημοσιογράφους-ανταποκριτές και γράφουν άρθρα ή εκφωνούν ανταποκρίσεις, περιγράφοντας σκηνές της ταινίας, συγκεντρώνοντας μαρτυρίες κ.ά. (ε) Μεταφέρονται στις ερημικές παραλίες της Μαδαγασκάρης και προσπαθούν να επιβιώσουν χωρίς τροφή και νερό. (στ) Χορεύουν ή κινούνται όπως τα ζώα στους ήχους της μουσικής (www.filmeducation.org/filmlib/MADAGASCAR.pdf).

Δειγματική δραστηριότητα 3

Τα εκφραστικά μέσα της κινηματογραφικής ταινίας, το πλήθος των ειδικοτήτων που εμπλέκονται στην παραγωγή και η σύνδεση του κινηματογράφου με πολλές μορφές έκφρασης, όπως η λογοτεχνία, το θέατρο, η μουσική, ο χορός, οι πλαστικές τέχνες, ευνοούν την οργάνωση και υλοποίηση δραστηριοτήτων λόγου. Δειγματικές γλωσσικές δραστηριότητες: Το ειδικό τεχνικό λεξιλόγιο του κινηματογράφου. Συζητήσεις για το σινεμά, την ερμηνεία, τους ηθοποιούς, τη μουσική, το σενάριο. Ανάγνωση, σχολιασμός, επιχειρηματολογία για τις κριτικές ταινιών, την ιστορία του σινεμά, τεχνικά κείμενα, λογοτεχνικά κείμενα, κινηματογραφικά σενάρια, παραμύθια, ιστορίες που μεταφέρθηκαν στον κινηματογράφο. Παραγωγή γραπτού λόγου με τη συγγραφή story-board, σεναρίων, περίληψη ταινίας, γλωσσάρι του σινεμά, το αλφαβητάρι του σινεμά. Μετατροπή ενός κινηματογραφικού επεισοδίου ή της περίληψης μιας κινηματογραφικής ταινίας σε θεατρικό έργο. Παιχνίδια παντομίμας με αφετηρία τίτλους ταινιών ή κινηματογραφικά αποσπάσματα.

Δειγματική δραστηριότητα 4

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε κινηματογραφικής ταινίας αποτελούν ερεθίσματα σχεδιασμού δραστηριοτήτων παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα με αφορμή την ταινία «Πολιτική Κουζίνα», σκην. Τάσος Μπουλμέτης, 2003, προτείνει ο Α. Γαλίτης (2006): Αναζήτηση, ανάγνωση και σχολιασμός κριτικών της ταινίας. Η κριτική ως κειμενικό είδος. Ποια θετικά και ποια αρνητικά σημεία και ελλείψεις θα εντοπίζατε στο σενάριο, στη σκηνοθεσία, στη μουσική. Ποιες αλλαγές θα προτείνατε (τι θα αφαιρούσατε και τι θα προσθέτατε στην ταινία). Πόσους αστερίσκους θα βάζατε στην ταινία. Γράψτε, ανακοινώστε και σχολιάστε (στην αίθουσα) τη δική σας κριτική στην ταινία. Αναλύστε τους λόγους της μεγάλης απήχησης της ταινίας στο κοινό (εισιτήρια-θεατές). Σχολιάστε τις έννοιες «ποιότητα» και «εμπορικότητα».

ΘΕΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

Σύμφωνα με τη σκοπιά του λειτουργικού και κριτικού γραμματισμού στο σχολείο, ο οποίος δίνει έμφαση στην ιδεολογική διάσταση του γραμματισμού και μελετά τη μάθηση στο, δυναμικά διαμορφούμενο, εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον, η επεξεργασία ενός κινηματογραφικού προϊόντος είναι μια κοινωνικά προσανατολισμένη διαδικασία που δεν στοχεύει μόνο στην κατανόηση των πληροφοριών που μας παρέχει το προϊόν (λειτουργικός γραμματισμός) αλλά και στη διαμόρφωση κριτικής στάσης (κριτικός γραμματισμός).

Σχηματικά, διακρίνουμε τέσσερις ομάδες κοινωνικών θεμάτων τα οποία προσεγγίζονται μέσα από κινηματογραφικές ταινίες:

- (α) Η προσέγγιση προβλημάτων κοινωνικού αποκλεισμού (ρατσισμός, σεξισμός, οικογενειακές σχέσεις κ.ά.) και το ξεπέρας των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.
- (β) Η μελέτη πολιτικών θεμάτων και ζητημάτων κοινοτικής συμμετοχής (οι δημο-

κρατικές αρχές, η λειτουργία των θεσμών, η συμμετοχή στην πολιτική ζωή, η επίλυση διαφορών κ.ά.).

- (γ) Η γνωριμία άλλων πολιτισμών, η επίγνωση και η αποδοχή των ομοιοτήτων και των διαφορών μεταξύ των ανθρώπων (διαφορές φύλου, ηλικίας, φυλής, κουλτούρας, κοινωνικές, οικονομικές, θρησκευτικές κ.ά.) και
- (δ) Τοπικά και παγκόσμια προβλήματα (ρύπανση στο περιβάλλον, πολεμικές συγκρούσεις κ.ά.). Κάθε ταινία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να προσεγγιστεί ένα ή περισσότερα ζητήματα. Π.χ. «Ο πλανήτης των πιθήκων» (σκην. Φράνκλιν Σάφνερ, remake Τιμ Μπάρτον 2001) πραγματεύεται τη σχέση των ολοκληρωτικών κρατών εναντίον του «ελεύθερου κόσμου» αλλά θέτει και περιβαλλοντικά ζητήματα.

Μεθοδολογικά οι κατευθύνσεις είναι δύο. Από τη μία η εξερεύνηση των διαφορετικών απόψεων και των οπτικών γωνιών του θέματος που διερευνάται, διαμέσου της θέασης πολλών ταινιών με κοινό θέμα και της παράλληλης διερεύνησης του θέμα-

τος σε βιβλία, άρθρα εφημερίδων ή τους ιστοχώρους, και από την άλλη ανακάλυψη των εκφραστικών μέσων και των τεχνικών που χρησιμοποιεί ο δημιουργός της ταινίας για να κινηθεί πέρα από τη χρήση των οπτικών μέσων ως απλά «παράθυρα της πραγματικότητας» και να ξεδιπλώσει την εμπειρία του, κατασκευάζοντας τη δική του πραγ-

ματικότητα. Η χρήση δύο ή τριών αποσπασμάτων διαφορετικών ταινιών με το ίδιο θέμα προσθέτει απόψεις, αποκαλύπτει διαφορετικές οπτικές και προσφέρει δυνατότητες στα παιδιά για συγκριτικές αναλύσεις, τόσο στο περιεχόμενο όσο και στα εκφραστικά μέσα. Π.χ. το θέμα του πολέμου διερευνάται από τα παιδιά διαμέσου των ταινιών και των διαφορετικών οπτικών που η καθεμία προσφέρει: «Ο Σαρλό δικτάτορας» (σκηνοθεσία: Τσ. Τσάπλιν), «Ραψωδία τον Αύγουστο» (σκηνοθεσία: Α. Κουροσάβα), «Η ζωή είναι ωραία» (σκηνοθεσία: Ρ. Μπενίνι), «Σταυροί στο μέτωπο» (σκην. Στ. Κιούμπρικ) (Γρόσδος & Ντάγιου, 2003). Συγκριτικές αναλύσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν ανάμεσα στις απόψεις που ανακοινώνει μία ομάδα παιδιών και την εκδοχή που παρουσιάζεται σε μία κινηματογραφική ταινία, π.χ. μία ομάδα παιδιών αυτοσχεδιάζει με το θέμα «γάμος» και μετά την παρακολούθηση της ταινίας του Π. Βούλγαρη «Νύφες», η ομάδα συζητάει τα θέματα που θίγονται στην ταινία, τις ομοιότητες και τις

διαφορές με την εκδοχή που κατέθεσε η ομάδα στον αυτοσχεδιασμό της ή τις απόψεις που παρουσιάζονται σε άρθρα εφημερίδων (Χατζηδημητρίου, 2006). Κι ακόμα, οι ταινίες συνδέονται με την τρέχουσα επικαιρότητα και ειδησεογραφία. Ένα γεγονός που παρουσιάζεται στα έντυπα ή ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης αποτελεί αφορμή για την παρακολούθηση μιας ταινίας με ανά-

λογη θεματική. Τα θέματα των δραστηριοτήτων είναι παρμένα από το κοντινό ή τον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο (σύγχρονα προβλήματα, επίκαιρα γεγονότα, πλευρές της καθημερινότητας, πολιτικά θέματα, εκφάνσεις της πολιτιστικής κληρονομιάς, ζητήματα της παιδικής ηλικίας κ.ά.). Όταν οι συνθήκες επιβάλλουν την επιλογή αποσπασμάτων μιας ταινίας, προτείνεται τα παιδιά να παρακολουθήσουν, σε σχετικά σύντομο χρόνο, ολόκληρη την ταινία (Γρόσδος, 2009).

Τα κοινωνικά θέματα προσφέρονται και για την παραγωγή πρωτόλειου οπτικοακουστικού υλικού, όπως ντοκιμαντέρ αποτύπωσης της πραγματικότητας (η ρύπανση στη γειτονιά), συνεντεύξεις από μέλη της τοπικής κοινωνίας ή αφηγήσεις απλών ανθρώπων. Τα παιδιά θα εκφράσουν τις απόψεις τους και στη μικρή έρευνα που θα προηγηθεί μπορούν να αναπτύξουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν και να απεικονίσουν τα ζητήματα έξω από την καθημερινή τους ζωή.

Σ' ένα παράδειγμα προσέγγισης της δι-

αφορετικότητας των ανθρώπων, με στόχους την αναγνώριση και το ξεπέραςμα των προκαταλήψεων, την αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων και την ανάπτυξη της ικανότητας ενσυναίσθησης των παιδιών, ο Μ. Θεοδωρίδης (2001) προτείνει για παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο τη διαδοχική θέαση δύο ταινιών με παραπλήσιο θέμα αλλά διαφορετική τεχνική κατασκευής. Τα παι-

διά παρακολουθούν στο ξεκίνημα το «Ντάμπο το ελεφαντάκι» (παραγωγή: W. Disney), που ως τεχνική κατασκευής ανήκει στο έγχρωμο κινούμενο σχέδιο, και στη συνέχεια παρακολουθούν «Το Τσίρκο» (σκην. Τσάρλι Τσάπλιν), βωβή κινηματογραφημένη ταινία. Μετά τη θέαση η συζήτηση δεν επικεντρώνεται αποκλειστικά στην παρατήρηση και την περιγραφή αλλά προχωρά παραπέρα στην αποκωδικοποίηση των εκφραστικών μέσων του σκηνοθέτη με τις ερωτήσεις: «Ποιος είναι ο κεντρικός ήρωας του έργου;», «Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει;», «Σε ποιο σημείο της ταινίας ο ήρωας ήταν πολύ στενοχωρημένος;», «Πώς δείχνει ο σκηνοθέτης των ήρωα ώστε να καταλάβουμε ότι είναι στενοχωρημένος;», «Υπάρχουν στο έργο που είδατε στιγμές που ο ήρωας είναι δυστυχημένος ενώ οι άλλοι γύρω του ξεκαρδίζονται στα γέλια;», «Τι είναι εκείνο που σε κάποια στιγμή αλλάζει τη ζωή του ήρωα προς το καλύτερο;», «Πώς δείχνει ο σκηνοθέτης την ευτυχία του ήρωα;», «Στο έργο εμφανίζονται διάφορα θέματα (πεινά, η σκληρή

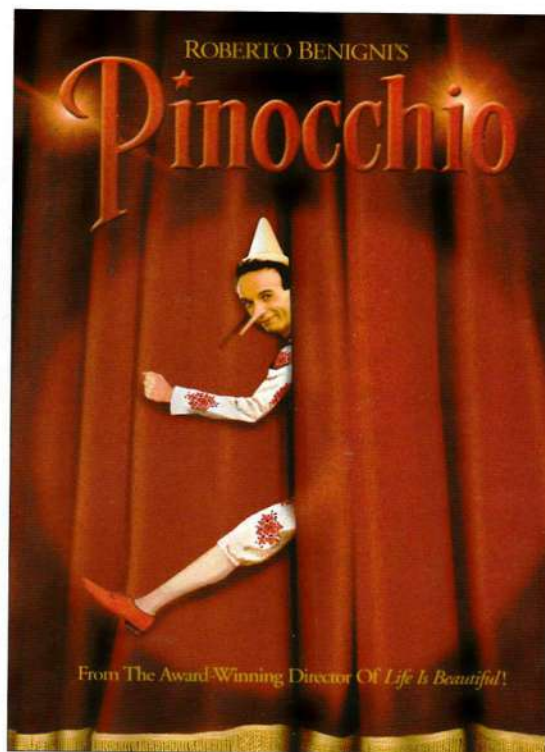
ζωή του πλανόδιου καλλιτέχνη, η φίλια). Μήπως θυμάστε σε ποια σημεία της ταινίας εμφανίζεται το καθένα;». Οι ερωτήσεις οδηγούν στον εντοπισμό του διαφορετικού, στη στάση και την αντίδραση του κοινωνικού περίγυρου, στην υπέρβαση. Ταυτόχρονα προσεγγίζονται η «γλώσσα» του κινηματογράφου, τα αφηγηματικά στοιχεία της ταινίας και

αναδύονται κοινωνικά προβλήματα, αξίες, ηθικά διλήμματα. Ανάλογο περιεχόμενο έχει η πρόταση για την προσέγγιση της βίας στον κινηματογράφο για μαθητές/τριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τη θέαση δύο ταινιών: «Και οι επτά ήταν υπέροχοι» (σκην. Τζον Στάρτζες) και «Οι επτά Σαμουράι» (σκην. Ακίρα Κουροσάβα).

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Η στενή σχέση μεταξύ κινηματογράφου και λογοτεχνίας επιβεβαιώνεται από τον τεράστιο αριθμό των κινηματογραφικών ταινιών που βασίζονται σε λογοτεχνικά έργα και την τεράστια εμπορική επιτυχία τους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι, από το 1927 έως το 2004, οι 47 από τις 77 ταινίες που κέρδισαν το Όσκαρ Καλύτερης Ταινίας βασίζονται σε μυθιστορήματα (ποσοστό 61%) (Arvanitis & Kaklamanidou 2006). Μια προσπάθεια δημιουργίας ψηφιακής βιβλιοθήκης (βάση δεδομένων) κινηματογραφικών ταινιών που αναφέρονται

σε λογοτεχνικά έργα οδήγησε στην καταγραφή 1.512 κινηματογραφικών ταινιών που αντιστοιχούν σε 642 συγγραφείς (Arvanitis & Kaklamanidou, 2006). Οι παραπάνω διαπιστώσεις δεν αφορούν μόνο το ενήλικο κοινό αλλά και τα κινηματογραφημένα λογοτεχνικά έργα με παιδικό κοινό. Ενδεικτικά αναφέρονται τα λογοτεχνικά έργα: «P. L. Travers» (1934), «Μαίρη Πόπινς», (κινηματογραφική μεταφορά: 1964, σκηνοθεσία: Ρόμπερτ Στίβενσον, παραγωγή Disney), Ρενέ Γκοσινί, «Ο Μικρός Νικόλας» (κινηματογραφική μεταφορά: 2009, σκηνοθεσία: Λορέν Τιράρ), οι κινηματογραφικές μεταφορές του Πινόκιο με αφηγηματική μορφή ή μορφή animation: α. «Pinocchio» (1940) Animation, σκηνοθεσία: Norman Ferguson, T. Hee, παραγωγή: Disney. β. «Οι περιπέτειες του Πινόκιο» (1996), σκηνοθεσία: Steve Barron. γ. «Πινόκιο, η ταινία» (2002), σκηνοθεσία: Ρομπέρτο Μπενίνι. δ. «Πινόκιο, το ρομπότ», Animation (2004), και οι πρόσφατες κινηματογραφικές μεταφορές των έργων του Ρενέ Γκοσινί, Αστερίξ: α. «Ο Αστερίξ εναντίον Καίσαρα» (1999), σκηνοθεσία: Claude Zidi, β. «Αστερίξ και Κλεοπάτρα» (2002), σκηνοθεσία: Alain Chabat, γ. «Ο Αστερίξ στους Ολυμπιακούς Αγώνες» (2007), σκηνοθεσία: Frederic Forestier. Η σχέση αυτή είναι πλέον τόσο στενή που υποχρεώνει τους John Orr και Collin Nicholson (1992): 1) να ομολογήσουν: «εάν το βιβλίο ήταν αναγκαίο για

την ταινία, η ταινία με τη σειρά της κατέστη ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία ενός ευρύτερου κοινού για το βιβλίο». Τα εκατομμύρια των αντιτύπων της σειράς των επτά μυθιστορημάτων φαντασίας «Χάρι Πότερ» από τη Βρετανίδα συγγραφέα Τζ. Ρούουλινγκ και η εισπρακτική επιτυχία των ισάριθμων κινηματογραφικών ταινιών επιβεβαιώνουν ότι, αν

και «η ιστορία του κινηματογράφου έχει αποδείξει επανειλημμένα την αυτονομία των δύο πεδίων, και η μεταφορά στην οθόνη κλασικών (με την ευρεία έννοια), αλλά και σύγχρονων λογοτεχνικών έργων, στην ουσία, δεν έβλαψε ούτε τον σκηνοθέτη ούτε τον συγγραφέα» (Καλφόπουλος, 2003: 46).

Δειγματική δραστηριότητα 5

Η σύγκριση γραπτού και εικονικού λόγου πραγματώνεται με την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου και αμέσως μετά τη θέαση της κινηματογραφικής απόδοσης του έργου ή το αντίστροφο. Τα παιδιά διαβάζουν το κείμενο του βιβλίου «Μαίρη Πόπινς» και στη συνέχεια παρακολουθούν την ομώνυμη ταινία (σκην. Robert Stevenson, εταιρία παραγωγής Walt Disney). Η συζήτηση που ακολουθεί διερευνά τα στοιχεία τα οποία εντυπωσιάζουν τα παιδιά καθώς δέχονται ερεθίσματα με το ίδιο περιεχόμενο μεταδιδόμενα με διαφορετικά μέσα (κείμενο-ταινία), την ταύτιση με τους ήρωες των διαφορετικών μέσων, την εκδήλωση της δημιουργικότητας (κριτική και αποκλίνουσα σκέψη) (Αλβανούδη, Γρόσδος, κ.ά. 2000: 189-195).

Στο Νέο (πilotικό) Πρόγραμμα Σπουδών προτείνεται η σύγκριση ομοειδών ιστοριών με διαφορετικά μέσα με στόχο τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν τις πλούσιες εκφραστικές ιδιαιτερότητες της γραπτής και της κινηματογραφικής αφήγησης, σε πέντε στάδια: 1. Θέαση του έργου και ανάγνωση αποσπασμάτων του βιβλίου σε σημεία με ένταση, περιγραφή ηρώων ή καταστάσεων, διάλογοι κ.ά. 2. Ανάγνωση του βιβλίου και αναζήτηση αποσπασμάτων που δεν υπάρχουν στο κινηματογραφικό έργο (2-3 για κάθε παιδί). 3. Συγκέντρωση/καταγραφή όλων των αποσπασμάτων που δεν υπάρχουν στο κινηματογραφικό έργο. Συζήτηση για το ποιος είναι ο πιο κερδισμένος, ο θεατής της ταινίας ή ο αναγνώστης του βιβλίου. 4. Ποιες σκηνές υπάρχουν και στην ταινία και στο βιβλίο; Διαλέξτε 3-4 σκηνές και διαβάστε τις αντίστοιχες σελίδες στο βιβλίο. Διαβάζοντας, πλάστε τις σκηνές με τη φαντασία σας. Ποιο είδος αφήγησης σας άρεσε περισσότερο; 5. Η ταινία αποδίδει το πνεύμα του βιβλίου; Βρείτε και συγκρίνετε τους τρόπους με τους οποίους οι δημιουρ-

γοί της ταινίας παρουσιάζουν τους ήρωες, τους χώρους, τα γεγονότα. Έμειναν πιστοί στο βιβλίο; (Οδηγός εκπαιδευτικού για την Οπτικοακουστική Έκφραση, 2011: 41-45).

ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

1. Προβολή της ταινίας «Μαίρη Πόπινς» (1964), σκηνοθεσία: Ρόμπερτ Στίβενσον, από το ξεκίνημα έως το χρονικό σημείο 00.41.48. Η προβολή διακόπτεται στη σκηνή όπου η Μαίρη Πόπινς μαζί με τα παιδιά εισβάλλουν στη ζωγραφιά και πριν οι μαθητές/τριες δουν το πλάνο του τοπίου της ζωγραφιάς. Δίδεται η υπόσχεση ότι κάποια στιγμή η προβολή της ταινίας θα ολοκληρωθεί.

2. Οι μαθητές/τριες εκφράζουν αυθόρμητα τις πρώτες εντυπώσεις τους και ακολουθεί καταιγισμός ιδεών. «Πέστε την πρώτη λέξη που σας έρχεται στο νου βλέποντας την ταινία». Ο εκπαιδευτικός γράφει τις λέξεις (ή τις φράσεις) στον πίνακα, οι οποίες μπορούν να ομαδοποιηθούν σημασιολογικά ή με άλλο κριτήριο. Αφορμή για συζήτη-

ση των τεχνικών, π.χ. εφέ, και των πολιτιστικών στοιχείων της ταινίας.

3. Δημιουργικές δραστηριότητες προφορικής έκφρασης:

- Ποιο από τα πρόσωπα της ιστορίας θα ήθελες να είσαι και γιατί;
- Την ομπρέλα τη χρησιμοποιούμε για να προφυλαγόμαστε από τη βροχή. Σκέψου και γράψε κι άλλους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε μια ομπρέλα, όσο το δυνατόν περισσότερους και ασυνήθιστους (ομαδική εργασία).
- Με ποιον τρόπο θα ήθελες να μάθεις τη συνέχεια της ιστορίας: Διαβάζοντας το βιβλίο ή βλέποντας την ταινία; (γιατί;)
- Αν είχες τις ικανότητες της Μαίρης Πόπινς, π.χ. να πετάει, τι θα έκανες για να αλλάξεις τον κόσμο; (ομαδική εργασία)

4. Δημιουργική γραφή

- Φαντάσου ότι μπαίνεις κι εσύ μέσα στη ζωγραφιά μαζί με τη Μαίρη Πόπινς και τα παιδιά.
Τι συμβαίνει στη συνέχεια; Συνέχισε και ολοκλήρωσε την ιστορία. Γράψε την πιο εν-

διαφέρουσα και συναρπαστική ιστορία που μπορείς.

5. Προεκτάσεις

- Δείτε τη συνέχεια της ταινίας «Μαίρη Πόπινς» (διάρκεια 2 ώρες και 20'). Συζητήστε τις αυθόρμητες απόψεις των παιδιών. Ποια συνέχεια δώσατε εσείς, ποια έδωσαν οι δημιουργοί της ταινίας; (Ποιοι είναι οι δημιουργοί της ταινίας;)
- Σχολιάστε τη στάση των πρωταγωνιστών σε συγκεκριμένες στιγμές της πλοκής. Σχολιάστε το τέλος. Αν ήσασταν εσείς δημιουργοί της ταινίας... Τι σας άρεσε, τι δεν σας άρεσε...
- Βρείτε στο Διαδίκτυο, δείτε (και συζητήστε) έργα ζωγραφικής με θέμα τις ομπρέλες. Στη συνέχεια ζωγραφίστε τις μαγικές ομπρέλες τις οποίες τα παιδιά σκέφτηκαν στο πρώτο δίωρο.
- Χωριστείτε σε ομάδες. Κάθε ομάδα παιδιών συνεδριάζει και οργανώνει ένα σύντομο παντομιμικό δρώμενο μέσα από την πλοκή της ταινίας. Όταν το δρώμενο παρουσιάζεται στην τάξη, τα παιδιά των άλλων ομάδων προσπαθούν να θυμηθούν σε ποιο σημείο της ταινίας

αναφέρεται.

- Διαβάστε στα παιδιά το κείμενο «Μαίρη Πόπινς» από το βιβλίο: Travers, P. (2008). «Μαίρη Πόπινς». Αθήνα: Άγκυρα (ή οποιοδήποτε βιβλίο με θέμα τη Μαίρη Πόπινς) και συζητήστε τις διαφορές στην αφήγηση ανάμεσα στο κείμενο και την ταινία (Τι υπάρχει στη μία αφήγηση που δεν υπάρχει στην άλλη αφήγηση).

Στο επόμενο τεύχος: Μάθημα ένατο: Οι εικόνες της λογοτεχνίας και η δημιουργική γραφή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλβανούδη, Ζ., Γρόσδος, Σ., Κωλέτος, Ι., Ντάγιου, Ε. (2000). «Δημιουργικότητα και Μ.Μ.Ε.», στο Πρακτικά Ημερίδων Εκπαιδευτικής Έρευνας 1996-1998, Θεσσαλονίκη: Π.Τ.Δ.Ε - Α.Π.Θ.
- Arvanitis, P. & Kaklamanidou, B. (2006). «A database of filmed novels. Methodology and didactic use», στο: Literary Studies in Open and Distance Learning University Programs (διεθνές συνέδριο). Ιεράπετρα: Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου - International Research Group HERMENEIA: Literary Studies and Digital Technologies και το Hellenic Network of Open and Distance Education.
- Γαλίτς, Α. (2006). Κινηματογράφος και αφήγηση. Πολίτικη Κουζίνα, πηγή: www.theatroedu.gr/EandT_educ_assort_CinePedia_08.pdf
- Γρόσδος, Σ. και Ντάγιου, Ε. (2003). Γλώσσα και Τέχνη. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Γρόσδος, Σ. (2009). «Οπτικοακουστικός γραμματισμός και εκπαίδευση. Το παιδί παραγωγός οπτικοακουστικών προϊόντων», στο: Γρόσδος, Σ., Κανταρτζή, Ε., Πλίογκου, Β. (επ.), Παιδί και Οπτικοακουστικά Μέσα Επικοινωνίας, Πανελλήνιο Συνέδριο (Θεσσαλονίκη 21-22 Νοεμβρίου 2009). Θεσσαλονίκη: Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ. - Μορφωτικό Ίδρυμα Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης.
- Γρόσδος, Σ. (2010). «Οπτικοακουστικός γραμματισμός: Από το παιδί-καταναλωτή στο παιδί-δημιουργό», Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, 16, 54-68.
- Γρόσδος, Σ. (2011). «Εικόνα και γλωσσική διδασκαλία. Η διδακτική αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων», Νέα Παιδεία, 138, 63-83.
- Γρόσδος, Σ. (2014). Δημιουργικότητα και δημιουργική γραφή: από το παιδί γραμματέα στο παιδί παραγωγό κειμένων. Στρατηγικές δημιουργικής γραφής. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Γρόσδος, Σ. (2015). «Οι εικόνες ως ερεθίσματα δημιουργικής γραφής», Δελτίο Εκπαιδευτικού Προβληματισμού και Επικοινωνίας, 55, 19-27.
- Θεοδωρίδης, Μ. (2001). Πάμε σινεμά; Πρόγραμμα γνωριμίας με τον Κινηματογράφο. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού - ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης.
- Θεοδωρίδης, Μ. (2001). Η κινηματογραφική αφήγηση, Μια εξιστόρηση με εικόνες και ήχους - εκπαιδευτικό υλικό του Προγράμματος γνωριμίας με τον Κινηματογράφο. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού, ΥΠ.Ε.Π.Θ., Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης.
- Jacobs, L (x.x.). Τα εκφραστικά μέσα του κινηματογράφου. Αθήνα: Καθρέφτης.
- Καλφόπουλος, Κ. (2003). «Τι απέγινε η Κατρίν Ντεμονζό», Το Δέντρο (αφιέρωμα: Λογοτεχνία και Σινεμά), 127-128, 46-49.
- Κορωναίου, Α. (2001). «Σχολείο και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας», στο: Παιδί και Κινηματογράφος. Αθήνα: Σαβάλλας.
- Μαρτέν, Μ. (1984). Η γλώσσα του κινηματογράφου, Αθήνα: Κάλβος.
- Οδηγός εκπαιδευτικού για την Οπτικοακουστική Έκφραση (2011). Στο Πλαίσιο των δραστηριοτήτων Αισθητικής Αγωγής για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Διά Βίου Μάθησης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Orr, J. & Nicholson, C. (1992). Cinema and Fiction: New Modes of Adapting 1950-1990. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Πρόγραμμα Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση (2011). Στο Πλαίσιο των δραστηριοτήτων Αισθητικής Αγωγής για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Διά Βίου Μάθησης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Χατζηδημητρίου, Π. (2006). Εικόνα-σινεμά-εκπαίδευση, πηγή: [http://www.theatroedu.gr/EandT_educ_assort_EikonesSinemaEkpaideusi\(1\).pdf](http://www.theatroedu.gr/EandT_educ_assort_EikonesSinemaEkpaideusi(1).pdf)